

Immanuel Kant
OSNIVANJE METAFIZIKE ČUDOREĐA

Naslov originala
Grundlegung zur Metaphysik der Sitten

Izdavač
FENIKS

Za izdavača
JOSIP MIKOVIĆ

Uredio
Nikola Navračić

Preveo
Viktor D. Sonnenfeld

Lektura
Dinko Telečan

Korektura
Iva Pokaz

Grafičko oblikovanje i naslovnica
ŠLOVO, Zagreb

Tisak
STUDIO MODERNA, Zagreb

ISBN 953-99010-6-5

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 17.02

KANT, Immanuel

Osnivanje metafizike čudoređa /
Immanuel Kant ; preveo Viktor D.
Sonnenfeld. - Zagreb : Feniks, 2003.

Prijevod djela: Grundlegung zur Metaphysik
der Sitten.

ISBN 953-99010-6-5

430909028

Immanuel Kant

OSNIVANJE METAFIZIKE ČUDOREĐA

Preveo
Viktor D. Sonnenfeld

FENIKS

Zagreb, 2003.

Um nije dosta sposoban za to da sigurno vodi volju u pogledu njenih predmeta i zadovoljenja svih naših potreba (koje on dijelom samo umnožava), do kojega bi cilja mnogo pouzdanije doveo usađeni prirodni instinkt. Ali kako nam je um unatoč tome dan kao *praktična moć*, tj. kao takva moć koja treba da utječe na volju, zato mora da je njegovo pravo određenje da proizvede *volju koja je dobra sama po sebi*, a ne da proizvede kakve druge namjere. Za to je baš um bio potreban, jer se priroda inače posvuda svrhovito dala na posao u dijeljenju svojih darova. Sama po sebi dobra volja ne smije doduše biti jedino i čitavo dobro, ali mora ipak biti najviše dobro i uvjet svemu ostalome, čak i svoj težnji za blaženstvom. U tome se slučaju posve lijepo može dovesti u sklad opažanje da kultura uma, koja je potrebna za onu prvu i bezuvjetnu namjeru, ograničava na raznolike načine bar u ovome životu postignuće druge namjere koja je u svako doba uvjetovana, naime postignuće blaženstva koje je svesti čak na nulu. Pritom priroda ne postupa nesvrhovito, jer je um, koji svoje najviše praktično određenje spoznaje u osnivanju dobre volje, kod postignuća ovoga cilja sposoban samo za zadovoljstva na vlastiti način, naime u ispunjenju svrhe koju

opet određuje samo um, makar to bilo vezano s gdje-kojom štetom koja se nanosi ciljevima nagnuća.

No da bismo razvili pojam volje, koju (treba samu po sebi visoko cijeniti i koja je bez ikakvoga daljeg cilja dobra, a kakva je već svojstvena zdravom prirodnom razumu, pa je nije potrebno toliko naučavati koliko naprotiv samo prosvjetljivati, dakle da bismo razvili taj pojam koji u procjenjivanju cijele vrijednosti naših činova uvijek stoji na prvome mjestu sačinjavajući uvjet svega ostaloga: razmotrit ćemo pojam dužnosti. On sadržava u sebi pojam dobre volje, premda pod izvjesnim subjektivnim ograničenjima i preprekama, koji ga ipak ne samo ne skrivaju i ne izobličuju nego ga štoviše čak dižu i jasnije ističu.

Prelazim ovdje preko svih djelovanja koja se već spoznaju kao protivna dužnosti, makar u ovome ili onome pogledu bila i korisna. Kod njih se naime uopće ne pita da li su izvršena *iz dužnosti*, jer se njoj čak i protive. Ostavljam po strani i postupke koji su zaista primjereni dužnosti, ali za koje ljudi neposredno *nemaju nagnuća*, a vrše ih ipak, jer ih na to nagoni drugo nagnuće. Tu se naime lako da razlikovati, da li se dužnosni čin izvršio *iz dužnosti* ili iz sebične namjere. Daleko je teže opaziti razliku ondje gdje je djelovanje primjereno dužnosti, a gdje subjekt povrh toga još ima neposrednoga nagnuća za nj. Svakako je npr. dužnost da trgovac ne nabija cijenu svome neiskusnom kupcu, a gdje ima mnogo prometa, tamo to mudri trgovac i ne čini, nego održava stalnu jedinstvenu cijenu za svakoga, tako da kod njega dijete isto tako dobro kupuje kao i svaki drugi. On dakle *pošteno* poslužuje čovjeka, ali to još ni izdaleka nije dosta da bi se zato vjerovalo da je trgovac postupao tako iz dužnosti i načela poštenja. To je zahtijevao njegov probitak, ali da bi on povrh toga imao još neko nagnuće prema kupcima, da u cijeni, tako reći, iz ljubavi ne daje prednost pred drugim, to se ovdje ne da

pretpostaviti. Tako se taj postupak nije desio ni iz dužnosti ni iz neposrednoga nagnuća, nego samo sa sebičnom namjerom.

Održati naprotiv svoj život jest dužnost, a osim toga ima svatko još i neposrednoga nagnuća za to. No zato ona česta plašljiva brižljivost, koju najveći dio ljudi pokazuje za nj, ipak nema unutrašnje vrijednosti, a njihova maksima nema moralnoga sadržaja. Oni doduše čuvaju svoj život *prema dužnosti*, ali ne *iz dužnosti*. Ako su, naprotiv, odvratnosti i beznadni jad posve oduzeli volju za život; ako nesretnik, jak dušom, zbog svoje sudbine više rasrđen nego malodušan ili utučen, želi smrt, ali ipak održava svoj život a da ga ne voli, dakle ne iz nagnuća ili straha, nego iz dužnosti: onda njegova maksima ima moralnoga sadržaja.

Činiti dobro gdje se može, jest dužnost. Osim toga ima mnogo tako blisko nastrojenih duša koje i bez drugoga motiva taštine ili sebičnosti nalaze unutrašnjega zadovoljstva u tome da oko sebe šire radost, veseleći se zadovoljstvu drugih, ukoliko je ono njihovo djelo. Ja međutim tvrdim da u takvom slučaju takvo postupanje, koliko je god primjereno dužnosti, koliko je god ljubazno, ipak nema prave čudoredne vrijednosti. Ono je naprotiv jednako drugim nagnućima, npr. nagnuću za čast, koje zaslužuje hvalu i bodrenje, dakle koje je vrijedno štovanja, ako se srećom namjeri na ono što je doista općenito korisno i primjereno dužnosti, ali ne zaslužuje veleshtovanja, jer maksimi nedostaje čudoredni sadržaj, naime da takva dijela ne čini iz nagnuća, nego *iz dužnosti*. Uzmimo dakle da je duša onoga čovjekoljuba pomračena vlastitim jadom, koji briše svaku sućut za sudbinu drugih, i da u njega još uvijek ima sposobnosti da čini dobro drugima koji trpe nevolju, ali ga tuđa nevolja ne dira, jer je dosta zaokupljen svojom vlastitom. Kad bi se on sada, budući da ga nikakvo nagnuće ne draži na to, ipak trgao iz te bezosjećajnosti, pa bi izvršio čin bez ikakvoga nagnuća, nego samo iz dužnosti, onda bi takav čin tek imao svoju pravu moralnu

vrijednost. Još više: kad bi priroda uopće ovome ili onome usadila u srce tek malo simpatije, kad bi on (uostalom pošten čovjek) po temperamentu bio hladan i ravnodušan prema nevoljama drugih, možda zato što je čak za svoje vlastite nevolje obdaren osobitim darom strpljivosti i izdržljive jakosti, pa pretpostavlja to isto i kod svakoga drugoga ili to čak zahtijeva; kad dakle priroda iz takvoga čovjeka (koji zaista ne bi bio njezin najlošiji produkt) ne bi napravila čovjekoljuba u pravnome smislu: ne bi li on još uvijek u sebi našao neki izvor da sebi samome da višu vrijednost dobra temperamenta? Svakako! Upravo ovdje počinje vrijednost karaktera, koji je moralan i bez svake poredbe najviši jer čini, naime, dobro ne iz nagnuća, nego iz dužnosti.

Osigurati svoje vlastito blaženstvo jest dužnost (bar indirektno) jer bi nezadovoljstvo s vlastitim stanjem u stisci mnogih briga i usred nezadovoljenih potreba moglo lako postati velikim *iskušenjem za prijestup dužnosti*. No ako se ovdje i ne gleda na dužnost, imaju svi ljudi već sami od sebe najjače i najusrdnije nagnuće prema blaženstvu, jer se upravo u ovoj ideji sva nagnuća sjedinjuju u jednu sumu. Samo je propis za blaženstvo većim dijelom takve kakvoće da nekim nagnućima nanosi veliku štetu, a da čovjek sebi o sumi zadovoljenja svih nagnuća pod imenom blaženstva ipak ne može stvoriti određen i siguran pojam. Stoga se nije čuditi kako jedno jedino nagnuće određeno u pogledu onoga što obećava i vremena u kojemu se može postići njegovo zadovoljenje može nadjačati kakvu kolebljivu ideju. I tako čovjek npr. s podagrom (bolest kostiju) može birati da uživa što mu godi i da trpi koliko može, jer on sebi prema svome proračunu bar ovdje nije uskratio užitak sadašnjega časa možda neosnovanim očekivanjima sreće koja bi se imala skrivati u zdraviju. No i u tome slučaju, ako njegovu volju ne određuje opće nagnuće prema blaženstvu i ako zdravije bar za njega ne pripada tako nužno u taj proračun, onda ovdje kao i u svima drugim slučajevima još

uvijek preostaje zakon, naime da se unapređuje vlastito blaženstvo, i to ne iz nagnuća, nego iz dužnosti, tako da tek sada njegovo držanje ima pravu moralnu vrijednost.

Tako se bez sumnje imaju razumjeti i mjesta iz Svetoga pisma gdje se zapovijeda da treba ljubiti bližnjega svoga, štoviše, neprijatelja svoga. Naime ljubav kao nagnuće ne može se zapovijedati, ali činiti dobro iz dužnosti, premda na to ne nagoni nagnuće, štoviše, ako se tome čak protivi prirodna i nesavladiva nesklonost, jest *praktična*, a ne *patološka* ljubav. Ta praktična ljubav leži u volji, a ne u nagnuću osjećaja, u načelima postupanja, a ne u razdraganom saučešću. I samo se ona može zapovijedati.

Drugo je načelo: Djelovanje iz dužnosti nema svoje moralne vrijednosti u *namjeri* koja se ima postići, nego u maksimi prema kojoj je odlučeno, dakle moralna vrijednost ne zavisi od realiteta predmeta djelovanja, nego samo od *principa htijenja*, prema kojemu se izvršio čin bez obzira na sve predmete moći težnja. Da namjere koje imamo kod djelovanja i njihovi učinci kao svrhe i motivi volje ne mogu davati apsolutnu i moralnu vrijednost djelovanjima, jasno je iz predašnjega. U čemu dakle može ležati ta vrijednost, ako se ne sastoji u volji s obzirom na njezin učinak kojemu smo se nadali? Ona ne može ležati nigdje drugdje, *nego samo u principu volje* bez obzira na svrhe koje se mogu postići takvim djelovanjem. Jer je volja baš u sredini između svoga principa *a priori*, koji je formalan, i svoga motiva *a posteriori*, koji je materijalan, tako reći na raskršću, a kako se nečim mora odrediti, morat će se uopće određivati formalnim principom htijenja, ako se kakvo djelovanje zbiva iz dužnosti, jer joj je svaki materijalni princip oduzet.

Treće načelo kao zaključak iz predašnja dva izrazio bih ovako: *Dužnost je nužnost nekoga djelovanja iz poštovanja prema zakonu*. Prema objektu kao učinku svoga djelovanja na koje sam se odlučio mogu doduše imati *nagnuća* ali nikada

poštovanja, baš zato što je on samo učinak, a ne djelovanje moje volje. Isto tako ne mogu imati poštovanja prema nagnuću uopće, bilo da je ono moje ili koga drugoga. U prvome ga slučaju u najbolju ruku mogu odobravati, u drugome kadiakad čak i voljeti, tj. smatrati ga povoljnim za svoj vlastiti probitak. Predmetom poštivanja i prema tome zapovijedi može biti samo ono što je skopčano s našom voljom samo kao osnova, ali nikada kao učinak, što ne služi mome nagnuću, nego ga nadjačava, ili što bar posve isključuje njegove pretegu kod izbora, dakle sam zakon za sebe. Djelovanje iz dužnosti treba dakle posve izlučiti utjecaj nagnuća, a s njime i svaki predmet volje, dakle za volju ne preostaje ništa što bi je moglo odrediti, osim objektivno *zakon* i subjektivno *čisto poštivanje* toga praktičnog zakona, dakle maksima¹ da slušam takav zakon čak na štetu svojih nagnuća.

Dakle moralna vrijednost djelovanja ne leži u učinku koji se očekuje od njega, dakle ni u nekome principu djelovanja kojemu bi bilo potrebno da svoj motiv dobije od ovoga očekivanog učinka. Jer svi ovi učinci (ugoda svoga vlastitog stanja čak povisivanje tuđega blaženstva) mogli su se ostvariti i s pomoću drugih uzroka. Za to dakle ne bi bila potrebna volja umnoga bića, premda se samo u njoj može naći najviše i bezuvjetno dobro. Stoga ništa drugo osim *predodžbe zakona* samoga po sebi, koja *dakako opstoji samo kod umnih bića*, ukoliko je ona (a ne očekivani učinak) odredbeni razlog volje, ne može sačinjavati ono tako odlično dobro koje nazivamo čudorednim i koje već opstoji u samoj osobi koje djeluje prema ovoj predodžbi, pa se to dobro ne smije očekivati tek od učinka.*

¹ M a k s i m a je subjektivni princip htijenja; objektivni princip, (tj. onaj koji bi svim umnim bićima i subjektivno služio kao praktični princip, kad bi um imao potpuno vlast nad moći težnje) jest praktični z a k o n.